

LIETUVOS AUKŠČIAUSIASIS TEISMAS

**LIETUVOS
AUKŠČIAUSIOJO TEISMO**

PRAKTIKOS APŽVALGA

2019 m. gegužė

PARENGTA

**LIETUVOS AUKŠČIAUSIOJO TEISMO
TEISĖS TYRIMŲ GRUPĖS**

Pastaba. Šioje apžvalgoje pateikiamos neoficialios Lietuvos Aukščiausiojo Teismo (toliau – ir LAT) procesinių sprendimų santraukos. Šis dokumentas yra skirtas tik informavimo tikslais. Oficialius ir nesutrumpintus sprendimų tekstus galite rasti LAT interneto svetainėje www.lat.lt.

TURINYS

I. ADMINISTRACINIŲ NUSIŽENGIMŲ BYLOS	3
ANK 424 straipsnio 2 dalies taikymas	3
<i>Dėl lengvojo keturračio sampratos</i>	3
II. BAUDŽIAMOSIOS BYLOS	4
1. Lietuvos Respublikos baudžiamojo įstatymo taikymas	4
BK 7 straipsnio, 260 straipsnio 3 dalies taikymas	4
<i>Dėl baudžiamosios atsakomybės už tarptautinėse sutartyse nurodytus nusikaltimus</i>	4
BK 63 straipsnio, 129 straipsnio taikymas	5
<i>Dėl idealiosios ir realiosios sutapčių nužudant ir bausmių bendrinimo</i>	5
2. Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso įstatymo taikymas	6
BPK 20 straipsnio, 331 straipsnio 2 dalies nuostatų laikymasis	6
<i>Dėl duomenų pripažinimo įrodymais</i>	6
BPK 159 straipsnio 3 dalies nuostatų laikymasis	7
<i>Dėl provokacijos</i>	7
III. CIVILINĖS BYLOS	9
Šeimos teisė	9
<i>Dėl DNR ekspertizės skyrimo prieš asmens ar jo atstovo valią teisėtumo ir pagrįstumo tėvystės nuginčijimo byloje</i>	9
Civilinė atsakomybė	10
<i>Dėl žalos, padarytos asmens sveikatai, atlyginimo</i>	10
Sutarčių teisė	11
<i>Dėl nuomininko teisės į išsinuomoto valstybės ar savivaldybės turto pagerinimo išlaidų atlyginimą</i>	11
<i>Dėl valstybinės žemės pardavimo be aukciono</i>	12
<i>Dėl reikalavimo, kildinamo iš Lietuvos Respublikos Įsakomųjų ir paprastųjų vekselių įstatymo nustatyta tvarka nerealizuoto vekselio, teisinės reikšmės</i>	13
Bankroto teisė	14
<i>Dėl hipoteka įkeisto turto, kurio dalis priklauso bankrutuojančiam fiziniam asmeniui, o kita dalis – nebankrutuojančiam asmeniui, priverstinio pardavimo</i>	14
<i>Dėl viešosios įstaigos dalininkų civilinės atsakomybės už žalą, padarytą laiku nesikreipus dėl bankroto bylos iškelimo, bei dėl nemokumo sampratos</i>	15
Darbo teisė	16
<i>Dėl darbo užmokesčio mokėjimo už darbą poilsio dienomis, kai dirbama suminiu darbo laiko režimu</i> ..	16
Vykdyimo procesas	17
<i>Dėl teisių į žemės sklypą, kai vykdyimo procese realizuojami statiniai be žemės sklypo</i>	17

I. ADMINISTRACINIŲ NUSIŽENGIMŲ BYLOS

ANK 424 straipsnio 2 dalies taikymas

Dėl lengvojo keturračio sampratos

Apžvelgiamoje administracinio nusižengimo byloje asmuo teismų nubaustas pagal ANK 424 straipsnio 2 dalį už tai, kad vairavo transporto priemonę neturėdamas teisės vairuoti tos rūšies transporto priemonės (t. y. turėdamas teisę vairuoti tik AM kategorijos motorines transporto priemones – lengvuosius keturračius, vairavo ne lengvąjį keturratį) ir taip pažeidė Kelių eismo taisyklių 14 punkto reikalavimus.

Pareiškėjas paduotame prašyme atnaujinti administracinio nusižengimo bylą teigė, kad teismai netinkamai aiškino ir taikė Lietuvos Respublikos saugaus eismo automobilių keliais įstatymo 2 straipsnio 29 punktą ir Kelių eismo taisyklių 14 punktą, nes jo vairuotos transporto

priemonės pripažinimą lengvuju keturračiu nepagrįstai susiejo ne su variklio didžiausiąja naudingąja galia (4 kW), o su variklio darbinio tūriu (50,5 kub. cm).

Teisėjų kolegija, išnagrinėjusi administracinio nusižengimo bylą, pirmiausia pažymėjo, kad pagal Saugaus eismo automobilių keliais įstatymo 2 straipsnio 29 punktą lengvasis keturratis – tai keturratė motorinė transporto priemonė, kurios masė (be akumuliatorių baterijų, jeigu tai elektros variklio varoma transporto priemonė) be krovinių ne didesnė kaip 350 kg, didžiausias projektinis greitis ne didesnis kaip 45 km/h ir kurios variklio darbinis tūris ne didesnis kaip 50 kub. cm (esant kibirkštinio (priverstinio) uždegimo varikliui), didžiausioji naudingoji galia ne didesnė kaip 4 kW (esant kitokio tipo vidaus degimo varikliui), didžiausioji nominalioji galia ne didesnė kaip 4 kW (esant elektros varikliui). Taigi pagal šioje įstatymo normoje pateiktą aiškinimą variklio darbinis tūris, ne didesnis kaip 50 kub. cm, yra siejamas su keturratėje motorinėje transporto priemonėje naudojamu kibirkštinio (priverstinio) uždegimo varikliu. Esant kitokio tipo vidaus degimo varikliui, transporto priemonės pripažinimas lengvuju keturračiu siejamas su didžiausiąja naudingąja variklio galia, kuri turi būti ne didesnė kaip 4 kW.

Teisėjų kolegija nurodė, kad pagal byloje esantį automobilio, kurį vairavo administracinė atsakomybėn patrauktas asmuo, VĮ „Regitra“ registracijos liudijimą automobilio kategorija yra L6E, variklio darbinis tūris – 505 kub. cm, variklio galia – 4 kW, degalų tipas – dyzelinas. Taigi transporto priemonė yra dyzelinė, t. y. joje nenaudojamas kibirkštinis (priverstinis) uždegimas, todėl teismai šios transporto priemonės pripažinimą lengvuju keturračiu turėjo sieti ne su variklio darbinio tūriu, o su variklio galia, kuri yra ne didesnė kaip 4 kW ir atitinka Saugaus eismo automobilių keliais įstatymo 2 straipsnio 29 punkto reikalavimus. Tik esant kibirkštinio (priverstinio) uždegimo varikliui, t. y. benzininiam varikliui, motorinės transporto priemonės variklio darbinis tūris turi neviršyti įstatymu nustatyto 50,0 kub. cm tūrio, kad tokia transporto priemonė atitiktų lengvojo keturračio kategoriją. Kartu teisėjų kolegija atkreipė dėmesį į tai, kad prie apeliacinio skundo pridėtame VĮ „Regitra“ duomenų apie transporto priemonę išraše nurodyta, kad pirmiau nurodyto automobilio kategorija yra L6E (lengvasis keturratis motociklas).

Atsižvelgdama į išdėstytus argumentus, teisėjų kolegija skundžiamus teismų sprendimus panaikino ir administracinio nusižengimo teiseną nutraukė, nesant pareiškėjo veiksmuose ANK 424 straipsnio 2 dalyje nurodyto administracinio nusižengimo požymių.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. gegužės 21 d. nutartis administracinio nusižengimo byloje Nr. 2AT-32-222/2019

II. BAUDŽIAMOSIOS BYLOS

1. Lietuvos Respublikos baudžiamojo įstatymo taikymas

BK 7 straipsnio, 260 straipsnio 3 dalies taikymas

Dėl baudžiamosios atsakomybės už tarptautinėse sutartyse nurodytus nusikaltimus

Apžvelgiamoje baudžiamojoje byloje apeliacinės instancijos teismo nuosprendžiu, pakeitus pirmosios instancijos teismo nuosprendį ir panaikinus jo dalį dėl V. I. išteisinimo pagal BK 260 straipsnio 3 dalį už neteisėtą disponavimą labai dideliu kiekiu psichotropinės medžiagos, asmuo pagal šį BK straipsnį buvo nuteistas. Apeliacinės instancijos teismas tokį savo sprendimą motyvavo tuo, kad Lietuvos Respublikoje visi nusikaltimai, susiję su disponavimu narkotinėmis ar psichotropinėmis, nuodingosiomis ar stipriai veikiančiomis medžiagomis (BK 259–269 straipsniai), yra įtraukti į baigtinį BK 7 straipsnyje esantį nusikaltimų, už kurių padarymą Lietuvos Respublikos baudžiamoji jurisdikcija įgyvendinama taikant universalųjį principą, sąrašą.

Teisėjų kolegija, išnagrinėjusi šią baudžiamąją bylą kasacine tvarka, pirmiausia pažymėjo, kad baudžiamąją atsakomybę užtraukia ne bet koks disponavimas narkotinėmis ar psichotropinėmis medžiagomis, o būtent neteisėtas disponavimas jomis. Kartu teisėjų kolegija atkreipė dėmesį į tai, kad įvertinus Lietuvos Respublikos narkotinių ir psichotropinių medžiagų kontrolės įstatyme įtvirtintą teisinį reguliavimą, taip pat BK 7, 259, 260 straipsniuose nustatytą teisinį reguliavimą,

darytina išvada, kad tuo atveju, kai disponuojama užsienyje įsigytais narkotinėmis ar psichotropinėmis medžiagomis, gali susiformuoti skirtingai teisiškai vertinamos situacijos.

Teisėjų kolegija nurodė, kad baudžiamojoje byloje nustatyta, jog Lietuvos Respublikos vaistinių preparatų registre nėra registruotų vaistinių preparatų pavadinimais „Fenazepam 2,5 mg“ ir „Fenazepam 1 mg“, kuriuos gabenano nuteistas, tačiau šių vaistų veiklioji medžiaga fenazepamas yra įtraukta į Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2000 m. sausio 6 d. įsakymu Nr. 5 „Dėl narkotinių ir psichotropinių medžiagų sąrašų patvirtinimo“ patvirtintą III narkotinių ir psichotropinių medžiagų sąrašą. Pagal Lietuvos Respublikos narkotinių ir psichotropinių medžiagų kontrolės įstatymo 4 straipsnio 2 dalies 3 punktą III sąrašą sudaro augalai ir psichotropinės medžiagos, vartojami sveikatos priežiūros tikslams, dėl žalingų padarinių, kai šiomis medžiagomis piktnaudžiaujama, pavojingi žmogaus sveikatai.

Teisėjų kolegija taip pat nurodė, kad pirmosios instancijos teismas padarė išvadą, jog V. I. per Lietuvos Respublikos valstybės sieną gabentus vaistinius preparatus „Fenazepam 2,5 mg“ ir „Fenazepam 1 mg“ Rusijos Federacijoje įgijo teisėtai. Tuo tarpu apeliacinės instancijos teismo nuosprendyje šiuo klausimu pasisakyta priešingai. Teisėjų kolegija pažymėjo, kad baudžiamojoje byloje nėra duomenų apie tai, kokia yra vaistinių preparatų „Fenazepam 2,5 mg“ ir „Fenazepam 1 mg“ įsigijimo Rusijos Federacijoje tvarka, taip pat nepaneigti nuteistojo parodymai apie tai, kad šiuos vaistinius preparatus Rusijos Federacijoje jis įsigijo vaistinėje pagal gydytojų jam asmeniškai išduotą receptą, jų nebuvo daugiau nei nurodyta receptuose ir nebuvo patikrinta, ar nuteistojo pateiktos receptų kopijos atitinka originalą. Taigi, teisėjų kolegijos vertinimu, negalima padaryti išvados, kad vaistinius preparatus „Fenazepam 2,5 mg“ ir „Fenazepam 1 mg“ V. I. įgijo neteisėtai.

Teisėjų kolegija pažymėjo, kad disponavimas į I narkotinių ir psichotropinių medžiagų sąrašą įtrauktomis medžiagomis visada yra neteisėtas (išskyrus Narkotinių ir psichotropinių medžiagų kontrolės įstatyme tiesiogiai įvardytus atvejus), todėl tuo atveju, kai užsienio valstybėje įsigyjamoms į šį sąrašą įrašytoms medžiagoms, taikant BK 7 straipsnio nuostatas, asmenys atsako atitinkamai pagal BK 259 ar 260 straipsnius, nesvarbu, kokia jų pilietybė ir gyvenamoji vieta, taip pat nusikaltimo padarymo vieta bei tai, ar už padarytą veiką baudžiama pagal nusikaltimo padarymo vietos įstatymus. Jeigu tokiu atveju narkotinės ar psichotropinės medžiagos gabenamos per Lietuvos Respublikos valstybės sieną, veika kvalifikuojama pagal BK 199 straipsnį ir atitinkamai BK 259 ar 260 straipsnius. Tuo atveju, kai disponuojama užsienio valstybėje įsigytais į II ar III narkotinių ir psichotropinių medžiagų sąrašą įtrauktomis medžiagomis, svarbu nustatyti, ar pagal tos valstybės teisinį reguliavimą tos medžiagos buvo įgytos teisėtai. Kai užsienio valstybėje teisėtai įgytos tokios medžiagos gabenamos per Lietuvos Respublikos valstybės sieną nepateikiant jų muitinės kontrolei ar kitaip jos išvengiant, ar neturint leidimo, veika kvalifikuojama tik pagal BK 199 straipsnį. Jeigu tokios medžiagos užsienio valstybėje būtų įgytos neteisėtai, veika turėtų būti kvalifikuojama ir atitinkamai pagal BK 259 ar 260 straipsnius.

Atsižvelgdama į išdėstytus argumentus, teisėjų kolegija konstatavo, kad šioje baudžiamojoje byloje BK 7 straipsnio nuostatos negalėjo būti taikomos, ir apeliacinės instancijos teismo nuosprendžio dalį, kuria panaikinta pirmosios instancijos teismo nuosprendžio dalis dėl V. I. išteisinimo pagal BK 260 straipsnio 3 dalį dėl šios dalies priimant apkaltinamąjį nuosprendį, panaikino ir dėl šios dalies paliko galioti pirmosios instancijos teismo išteisinamąjį nuosprendį.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. gegužės 20 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-117-689/2019

BK 63 straipsnio, 129 straipsnio taikymas

Dėl idealiosios ir realiosios sutapčių nužudant ir bausmių bendrinimo

Šioje baudžiamojoje byloje asmuo buvo nuteistas pagal BK 22 straipsnio 1 dalį, 129 straipsnio 2 dalies 5, 10 punktus ir BK 129 straipsnio 2 dalies 10 punktą. Pirmosios ir apeliacinės instancijos teismai bendrindami už abi veikas paskirtas bausmes skirtingai taikė baudžiamąjį įstatymą: pirmosios instancijos teismas nusikalstamas veikas pripažino padarytas esant realiajai sutapčiai ir, vadovaudamasis BK 63 straipsnio 1, 4 dalimis, paskirtas bausmes iš dalies

sudėjo, o apeliacinės instancijos teismas, konstatavo nusikalstamų veikų idealią sutaptį ir, vadovaudamasis BK 63 straipsnio 5 dalies 1 punktu, paskirtas bausmes bendrino apėmimo būdu.

Teisėjų kolegija nurodė, kad baudžiamojoje byloje nustatyta, jog nuteistasis, sulaikomas parduotuvės apsaugos darbuotojų įtarus jį sukčiavimu perkant prekes, turėdamas tikslą pabėgti, tyčia paeiliui sudavė kelis smūgius peiliu tarnybines pareigas vykdantiems parduotuvės apsaugos darbuotojams ir iš parduotuvės pabėgo. Dėl nuteistojo padarytų sužalojimų vienas parduotuvės apsaugos darbuotojas mirė, o kitas buvo sužalotas. Pirmosios ir apeliacinės instancijos teismai konstatavo, kad nuteistasis, veikdamas tiesiogine tyčia, pasikėsino nužudyti du tarnybines pareigas vykdančius asmenis, vieną jų nužudė, o kitą pasikėsino nužudyti, tačiau nusikalstamos veikos nebaigė dėl priežasčių, nepriklausančių nuo jo valios, nes nukentėjusysis nuo nuteistojo smūgių peiliu į krūtinę aktyviai gynėsi.

Teisėjų kolegija pritarė apeliacinės instancijos teismo išvadoms, kad nuteistojo padarytos nusikalstamos veikos sudaro idealią sutaptį, kadangi nuteistojo veiksmai nužudant nukentėjusį ir pasikėsinant nužudyti kitą nukentėjusį sudarė vientisą ir nenutrūkstamą poelgį, nuteistajam veikiant pagal bendrą sumanymą nužudyti du žmones. Kartu teisėjų kolegija atkreipė dėmesį į tai, kad esant nusikalstamų veikų, nurodytų BK 129 straipsnio 1 ar 2 dalyje ir 22 straipsnyje, 129 straipsnio 2 dalies 5 punkte, sutapčiai, vieno žmogaus nužudymas pagal kilusius padarinius kvalifikuojamas kaip baigta veika, tačiau kartu tai yra neatskiriama kaltininko nusikalstamos veikos, kuria jis kėsina nužudyti mažiausiai du žmones, dalis, jungiama bendro nusikalstamo sumanymo (siekiu). Šiais atvejais veikų sutaptis yra idealioji, todėl bausmės, paskirtos už šias veikas, turi būti bendrinamos taikant BK 63 straipsnio 5 dalies 1 punkto nuostatas apėmimo būdu.

Atsižvelgdama į išdėstytus argumentus, teisėjų kolegija konstatavo, kad apeliacinės instancijos teismas, nuteistajam paskirtas bausmes bendrindamas apėmimo būdu pagal BK 63 straipsnio 5 dalies 1 punkto nuostatas, baudžiamąjį įstatymą pritaikė tinkamai.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. gegužės 30 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-145-511/2019

2. Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso įstatymo taikymas

BPK 20 straipsnio, 331 straipsnio 2 dalies nuostatų laikymasis

Dėl duomenų pripažinimo įrodymais

Šioje baudžiamojoje byloje buvo keliamas klausimas dėl duomenų, gautų policijos pareigūnams paėmus kompiuterių standžiuosius diskus iš uždarnosios akcinės bendrovės patalpų, pripažinimo įrodymais. Baudžiamąją bylą nagrinėję pirmosios ir apeliacinės instancijos teismai priėmė skirtingus sprendimus: pirmosios instancijos teismas konstatavo, kad ikiteisminio tyrimo metu pagrindiniai įrodymai buvo surinkti pažeidžiant procesinių prievartos priemonių taikymą, todėl tokiu būdu gautus duomenis laikė neleistiniais ir nepripažino įrodymais, nes patalpų krata ir atliktas dokumentų bei techninės įrangos poėmis nebuvo atlikti remiantis ikiteisminio tyrimo teisėjo nutartimi, nebuvo sankcionuota nei pati bendrovės patalpų krata (policijos pareigūnų įvardijama kaip apžiūra), nei bendrovės daiktų ir dokumentų poėmis, o apeliacinės instancijos teismas konstatavo, kad, paimant standžiuosius diskus ir dokumentus, BPK normos iš esmės nebuvo pažeistos.

Išplėstinė septynių teisėjų kolegija pažymėjo, kad nagrinėjamoje baudžiamojoje byloje aktualus kompiuterių standžiųjų diskų duomenų, pripažįstant juos įrodymais, gavimo teisėtumo klausimas ir visų pirma tai, ar šie diskai su juose esančia informacija paimti laikantis įstatymo reikalavimų. Kaip nurodė išplėstinė teisėjų kolegija, BPK 147 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad jeigu reikia paimti daiktus ar dokumentus, turinčius reikšmės nusikalstamai veikai tirti, ir tiksliai žinoma, kur jie yra ar kas juos turi, ikiteisminio tyrimo pareigūnas ar prokuroras gali daryti poėmį. Poėmis daromas motyvuota ikiteisminio tyrimo teisėjo nutartimi. Šis procesinis veiksmas gali būti atliktas tik tuomet, jei yra pradėtas ikiteisminis tyrimas. BPK 160¹ straipsnio 1 dalyje nurodyta, kad neatidėliotinais atvejais procesinės prievartos priemonės, nustatytos šio kodekso 145, 147,

160 straipsniuose, taigi tarp jų ir poėmis, gali būti taikomos ir prokuroro arba ikiteisminio tyrimo pareigūno nutarimu, tačiau visais šiais atvejais per tris dienas nuo nutarimo priėmimo turi būti gauta ikiteisminio tyrimo teisėjo nutartis, patvirtinanti procesinės prievartos priemonės taikymo teisėtumą.

Išplėstinė teisėjų kolegija atkreipė dėmesį į tai, kad šioje byloje kompiuterių standieji diskai buvo paimti tikslinant ikiteisminio tyrimo institucijos gautą pranešimą apie nusikaltimą. Išplėstinės teisėjų kolegijos nuomone, jeigu ikiteisminio tyrimo institucija (jos įgalioti pareigūnai) manė, kad pranešimo apie nusikalstamą veiką duomenis būtina tikslinti, jie turėjo vadovautis gauto pranešimo apie nusikalstamą veiką patikslinimo tvarka, kuri yra konkrečiai nustatyta BPK 168 straipsnio 1 dalyje. Pagal šios teisės normos nuostatas gauto skundo, pareiškimo ar pranešimo duomenims patikslinti gali būti atlikti veiksmai, kurie nesusiję su procesinėmis prievartos priemonėmis: įvykio vietos apžiūra, įvykio liudytojų apklausos, taip pat iš valstybės ar savivaldybės įmonių, įstaigų, organizacijų, pareiškėjo ar asmens, kurio interesais pateiktas skundas, pareiškimas ar pranešimas, reikalaujami duomenys ar dokumentai, atliktos pareiškėjo ar asmens, kurio interesais pateiktas skundas, pareiškimas ar pranešimas, apklausos.

Išplėstinė teisėjų kolegija nurodė, kad iš nagrinėjamos baudžiamosios bylos matyti, jog ikiteisminio tyrimo institucija pranešime apie nusikalstamą veiką turėjo pateiktus duomenis apie tai, kokio juridinio asmens, kokiose konkrečiai patalpose ir kokuose objektuose (įmonės kompiuteriuose) laikoma nelegali programinė įranga. Iš baudžiamosios bylos taip pat matyti, kad policijos darbuotojų atvykimo į UAB „LT“ patalpas tikslas buvo ne neatidėliotini veiksmai, susiję su įmonės tarnybinių patalpų apžiūra, t. y. išsiaiškinti įvykio situaciją, koks nusikaltimas ir kaip galėjo būti padarytas, surasti, užfiksuoti ir paimti pėdsakus ir pan., o konkretus veiksmas – įmonės veikloje naudojamų kompiuterio standžiųjų diskų paėmimas, siekiant vėliau juos iširti. Nors juos paimant buvo surašytas įvykio vietos apžiūros protokolas (BPK 207 straipsnis), tačiau faktiškai toks procesinis veiksmas, kuriuo apribotos Lietuvos Respublikos Konstitucijoje ir Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijoje įtvirtintos asmens teisės, atitiko ne įvykio vietos apžiūrą, o procesinę prievartos priemonę – poėmį.

Išplėstinės teisėjų kolegijos vertinimu, apeliacinės instancijos teismas, nesutikdamas su pirmosios instancijos teismo išvadomis dėl duomenų, gautų policijos darbuotojams paėmus UAB „LT“ standžiuosius diskus, nepripažinimo įrodymais (BPK 20 straipsnio 4 dalis), apsiribojo šių duomenų patikimumo analize ir iš esmės neanalizavo ir nevertino pirmiau aptartų aplinkybių dėl šių duomenų gavimo teisėtumo. Taigi, apeliacinės instancijos teismo išvada, kad kompiuterių standieji diskai buvo paimti įvykio vietos apžiūros metu ir iš esmės nepažeidžiant BPK normų reikalavimų, padaryta tinkamai neišnagrinėjus visų su tuo susijusių bylos aplinkybių.

Atsižvelgdama į išdėstytus argumentus, išplėstinė teisėjų kolegija konstatavo, kad apeliacinės instancijos teismas pažeidė BPK 20 straipsnio 5 dalies, 331 straipsnio 2 dalies nuostatų reikalavimus, kurie yra esminiai, nes sukliudė šiam teismui išsamiai išnagrinėti bylą ir priimti teisingą nuosprendį, ir dalį apeliacinės instancijos teismo nuosprendžio panaikino perduodamas šią bylos dalį iš naujo nagrinėti apeliacine tvarka.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. gegužės 30 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-40-511/2019

BPK 159 straipsnio 3 dalies nuostatų laikymasis

Dėl provokacijos

Apžvelgiamoje baudžiamojoje byloje prokuroras kasaciniu skundu nesutiko su apeliacinės instancijos nuosprendžio išvada, kad atliekant nusikalstamą veiką imituojančius veiksmus A. T. buvo išprovokuotas padaryti BK 260 straipsnio 2 dalyje nurodytą nusikaltimą, ir sprendimu jį dėl kaltinimo pagal BK 260 straipsnio 2 dalį išteisinti.

Teisėjų kolegija nurodė, kad nusikalstamos veikos imitavimo teisėtumą apsprendžia ne tik sankcionavimo pagrindų, bet ir jo vykdymo teisėtumas, kurio pagrindinis reikalavimas yra tas, kad, atliekant nusikalstamą veiką imituojančius veiksmus, draudžiama provokuoti asmenį padaryti

nusikalstamą veiką (BPK 159 straipsnio 3 dalis). Teisėjų kolegija pažymėjo, kad teismų praktikoje yra ne kartą konstatuota, kad neviešo pobūdžio tyrimo veiksmai turi būti atliekami iš esmės pasyviu būdu, t. y. asmuo, atliekantis nusikalstamos veikos imitavimo veiksmus pagal baudžiamojo proceso įstatymą, negali skatinti, įtikinėti ar kitokiais veiksmais kurstyti asmenį padaryti konkrečią nusikalstamą veiką, kad provokavimo faktas turi būti konstatuojamas, kai ištirtos bylos aplinkybės leidžia, t. y. jomis remiantis galima padaryti išvadą, jog atitinkama nusikalstama veika nebūtų buvusi padaryta be valstybės pareigūnų įsikišimo. Išvada, kad valstybės pareigūnai skatina asmenis daryti nusikalstamas veikas, gali būti daroma ne tik tada, kai nustatoma, jog asmenys, prieš kuriuos atliekami neviešo pobūdžio veiksmai, buvo tiesiogiai įtikinėjami, raginami atlikti priešingus teisei veiksmus, bet ir tada, kai pareigūnų elgesys nebuvo vien pasyvus ir iš jo buvo galima spręsti, kad ilgesnį laiką trunkantys pareigūnų veiksmai turėjo esminę įtaką asmenų, prieš kuriuos buvo taikomos neviešo pobūdžio priemonės, veiksmams. Provokacija pripažįstama ir tada, kai asmuo nesirengė daryti nusikaltimo, o teisėsaugos pareigūnai sukurstė jį padaryti nusikaltimą, t. y. kai nusikaltimo be teisėsaugos pareigūnų žinios nebūtų (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartys atnaujintose baudžiamosiose bylose Nr. 2A-P-6/2008, 2A-P-2/2009, kasacinės nutartys baudžiamosiose bylose Nr. 2K-7-315/2009, 2K-7-86/2011, 2K-238-139/2015, 2K-422-303/2016). Kartu teisėjų kolegija atkreipė dėmesį į tai, kad teismų praktikoje taip pat laikomasi nuostatos, jog vertinant nusikalstamos veikos imitavimo įgyvendinimo teisėtumą, tikrinami ne tik formalus sprendimo priėmimo dėl šių veiksmų atlikimo nustatytų ribų laikymasis, bet ir konkretūs jų dalyvių bei asmens, kuriam taikomas nusikalstamos veikos imitavimas, veiksmai, taip pat nustatomi nusikalstamos veikos padarymo mechanizmas, nusikalstamos veikos imitavimo dalyvių vaidmenys ir indėlis į jos padarymą. Svarbu išsiaiškinti, kuris (asmuo, prieš kurį taikomas nusikalstamos veikos imitavimas, ar imitavimo dalyvis) pirmas parodė iniciatyvą daryti nusikalstamą veiką (kasacinės nutartys baudžiamosiose bylose Nr. 2K-249-788/2015, 2K-149-511/2017, 2K-234-895/2018).

Teisėjų kolegijos vertinimu, apeliacinės instancijos teismo išvados, kad A. T. buvo išprovokuotas padaryti jam inkriminuotą nusikalstamą veiką R. L., veikusio imituojant nusikalstamą veiką, ir kad be policijos pareigūnų įsikišimo A. T. šio nusikaltimo nebūtų padaręs, pagrįstos bylos duomenimis ir tinkamai motyvuotos.

Teisėjų kolegija pažymėjo, kad pagal BPK 2 straipsnį prokuroras ir ikiteisminio tyrimo įstaigos kiekvienu atveju, kai paaiškėja nusikalstamos veikos požymių, privalo pagal savo kompetenciją imtis visų įstatymo numatytų priemonių, kad per trumpiausią laiką būtų atliktas tyrimas ir atskleista nusikalstama veika. Kasacinės instancijos teismo nutartyse ne kartą pažymėta, kad ši BPK nuostata aiškiai apibrėžia valstybės subjektų pareigas: proceso veiksmai privalo būti atliekami paaiškėjus nusikalstamos veikos požymiams, tačiau baudžiamojo persekiojimo veiksmai negalimi, norint tokius požymius dirbtinai „sukonstruoti“ (kasacinės nutartys baudžiamosiose bylose Nr. 2A-P-6/2008, 2K-7-109/2013, 2K-303-699/2015 ir kt.). Teisėjų kolegijos vertinimu, apeliacinės instancijos teismas pagrįstai atkreipė dėmesį į tai, kad dėl vagystės sulaikytam R. L. pareiškus įtarimus pagal BK 260 straipsnio 1 dalį, šis aiškiai nurodė metamfetamino įsigijimo iš A. T. aplinkybes, tačiau teisėsaugos pareigūnai ne ėmėsi priemonių išsiaiškinti šį nusikaltimą, sulaikyti A. T., atlikti ikiteisminio tyrimo veiksmus, o nutarė imituojant nusikalstamą veiką išprovokuoti jį padaryti kitą labai sunkų nusikaltimą, t. y. parduoti labai didelį kiekį metamfetamino, nors pagal teismų nustatytas aplinkybes byloje nebuvo jokių objektyvių duomenų, kad A. T. galėjo disponuoti labai dideliu kiekiu narkotinių medžiagų. Kartu teisėjų kolegija atkreipė dėmesį į tai, kad nusikalstamos veikos imitavimo veiksmai negali būti naudojami tam, kad vien tik pasunkinti kaltininko atsakomybę (pvz., tęsti veiksmus tol, kol kaltininkas padarys kuo daugiau nusikaltimų arba įgis ar išplatins didelį ar net labai didelį kiekį narkotinių ar psichotropinių medžiagų) (kasacinės nutartys baudžiamosiose bylose Nr. 2K-7-86/2011, 2K-530/2012, 2K-7-85-696/2016). Teisėjų kolegija taip pat pabrėžė, kad valstybė negali „sukurti“ nusikaltimų, o po to už juos bausti, t. y. baudžiamojo proceso veiksmai negali būti atliekami siekiant paskatinti asmenį atlikti BK draudžiamus veiksmus, o dėl tokių veiksmų pradėtas procesas negali baigtis išprovokuoto asmens nubaudimu.

Atsižvelgdama į išdėstytus argumentus, teisėjų kolegija apeliacinės instancijos teismo nuosprendį dėl A. T. išteisinimo dėl kaltinimų pagal BK 260 straipsnio 2 dalį pripažino teisėtu ir pagrįstu.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. gegužės 30 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-156-511/2019

III. CIVILINĖS BYLOS

Šeimos teisė

Dėl DNR ekspertizės skyrimo prieš asmens ar jo atstovo valią teisėtumo ir pagrįstumo tėvystės nuginčijimo byloje

Ieškovas prašė nustatyti, kad atsakovas nėra vaiko tėvas, o juo yra ieškovas. Byloje buvo sprendžiama dėl DNR ekspertizės skyrimo teisėtumo ir pagrįstumo, kai vaiko motina ir asmuo, vaiko gimimo įrašė įrašytas kaip vaiko tėvas, nesutinka su tokios ekspertizės skyrimu ir atlikimu, bei dėl atsisakymo atlikti DNR ekspertizę teisinių padarinių.

Kasacinis teismas pažymėjo, kad Lietuvos Respublikos civilinio kodekso (toliau – CK) bei Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso (toliau – CPK) nuostatos neįtvirtina priverstinės DNR ekspertizės atlikimo galimybes. DNR ekspertizė negali būti atliekama per prievartą, nes toks atlikimas reikštų nepagrįstą įsikišimą į konstitucinės teisės į kūno neliečiamumą ir vientisumą veikimo sferą. Dėl to kasacinis teismas konstatavo, jog nutarties skirti DNR ekspertizę priėmimo faktas prieš asmens ar jo atstovo valią yra nesuderinamas su konstitucine teise į kūno neliečiamumą ir vientisumą. Taigi teismas neturi teisės skirti DNR ekspertizės spėjamo vaiko tėvo ir vaiko biologiniam ryšiui patvirtinti ar paneigti, jeigu vaiko tėvai, veikiantys kaip vaiko atstovai pagal įstatymą ir (ar) savo vardu, išreiškia nesutikimą dėl tokios ekspertizės skyrimo.

Ekspertizės atsisakymas kaip tėvystės įrodymas pripažįstamas tik teisės nuostatose dėl tėvystės nustatymo, tačiau neregamentuojamas tėvystės nuginčijimo atveju. Nuostata, pagal kurią ekspertizės atsisakymas gali būti pripažįstamas kaip tėvystės įrodymas, įtvirtinta siekiant užtikrinti geriausias vaiko interesus, grindžiamus jo kilme, ir eliminuoti spėjamo vaiko tėvo, kaip atsakovo pagal ieškinį dėl tėvystės nustatymo, galimybę atsisakyti ir vengti prisiimti pirmiau įvardytas pareigas, prisidengiant savo teise atsisakyti ekspertizės. Tačiau, kasacinio teismo vertinimu, vaiko teisės žinoti savo biologinę kilmę užtikrinimas jau esant patvirtintai vaiko kilmei ir kartu atsiradus vaiko kilme grindžiamoms teisėms ir pareigoms ne visada reiškia veikimą geriausiai vaiko interesais (ypač tais atvejais, kai tarp asmens, vaiko gimimo įrašė įrašyto kaip vaiko tėvas, ir vaiko yra susiformavęs emocinis ryšys). Teisės normose nekonkretizuojama, kokiomis įrodinėjimo priemonėmis gali būti įrodinėjamos faktinės aplinkybės, sudarančios tėvystės (motinystės) nuginčijimo pagrindus, tačiau kasacinis teismas nurodė, jog svarbu atsižvelgti į tai, kad: 1) vaiko interesai turi esminę reikšmę, kai asmuo, pareikštu ieškiniu ginčydamas kito asmens tėvystę, siekia nustatyti savo tėvystę ir taip tapti teisių ir pareigų, sudarančių tėvų valdžios turinį, turėtoju; 2) asmens, laikančio save vaiko tėvu, siekis, nuginčijus kito asmens tėvystę, nustatyti savo tėvystę ir atitinkamai prisiimti vaiko kilme grindžiamas teises ir pareigas savaime nereiškia geriausių vaiko interesų užtikrinimo; 3) vaiko interesai gali nulemti ir asmens teisės į tėvystės nustatymą (nuginčijus kito asmens tėvystę), kaip teisės į privataus gyvenimo gerbimą sudėtinės dalies, apribojimą.

Kasacinis teismas konstatavo, kad bylų pagal asmens, laikančio save vaiko tėvu, ieškinį dėl kito asmens tėvystės nuginčijimo ir jo tėvystės nustatymo atvejais vaiko motinos ir (ar) asmens, vaiko gimimo įrašė įrašyto kaip vaiko tėvo, atsisakymas atlikti DNR ekspertizę gali būti kartu su kitais įrodymais įvertintas kaip įrodymas, kad asmuo, vaiko gimimo įrašė įrašytas kaip vaiko tėvas, nėra vaiko biologinis tėvas, tačiau aplinkybių, susijusių su biologinių ryšių tarp ginčo šalių ir vaiko nustatymu, ištyrimo ir įvertinimo nepakanka sprendžiant ieškinių reikalavimų pagrįstumo klausimą – pirmiausia turi būti įvertinti vaiko interesai ir galimos biologinės tėvystės nustatymo atitiktis geriausiems vaiko interesams, be to, turi būti įvertinti ginčo šalių interesai ir, kiek tas objektyviai

įmanoma, užtikrinta visų suinteresuotų asmenų interesų pusiausvyra, prioritetą teikiant vaiko interesams.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. gegužės 8 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-67-969/2019

Civilinė atsakomybė

Dėl žalos, padarytos asmens sveikatai, atlyginimo

Ieškovas prašė priteisti iš atsakovės (darbdavės) būsimų rankos protezavimo išlaidų ir negautų pajamų, kurias būtų gavęs, jeigu darbo metu nebūtų sužalota jo sveikata, atlyginimą. Reikalavimą vienkartinė suma priteisti negautų pajamų atlyginimą ieškovas, be kita ko, motyvavo tuo, kad jis yra jauno amžiaus, 50 proc. nedarbingumo lygis jam buvo nustatytas, kai jam buvo 27 m., taigi iki pensinio amžiaus liko 37 metai ir 7 mėnesiai; šalies vidutinis darbo užmokestis jau šiuo metu yra gerokai didesnis nei buvo nelaimės metu, todėl tikėtina, kad ieškovo darbo užmokestis, jeigu jis nebūtų sužalotas darbe ir taip nebūtų netekęs 50 proc. darbingumo, būtų žymiai didesnis; ieškovui mokama netekto darbingumo periodinė kompensacija ir netekto darbingumo pensija nevisiškai padengia (padengs) jo patirtą žalą.

Lietuvos Aukščiausiasis Teismas šioje byloje jau buvo konstatavęs, kad atsakovė yra visiškai atsakinga dėl nelaimingo atsitikimo ir dėl jo atsiradusios žalos atlyginimo, ir priteisęs neturtinės žalos atlyginimą. Pirmosios instancijos teismas ieškinio reikalavimą dėl turtinės žalos atlyginimo tenkino iš dalies. Apeliacinės instancijos teismas šį ieškinio reikalavimą atmetė.

CK 6.283 straipsnio 1 dalis įtvirtina specialų civilinės deliktinės atsakomybės atvejį, kai civilinė atsakomybė kyla pažeidus asmens sveikatą. Pagal šią teisės normą asmuo, kuris buvo suluošintas ar kitaip sužalota jo sveikata, turi teisę į tokį atlygintinos žalos dydį, kurio nepadengia tam asmeniui išmokėtos socialinio draudimo išmokos. Kasacinis teismas padarė išvadą, kad būsimą žalą, kurios atlyginimo gali reikalauti nukentėjęs asmuo savo sveikatos sužalojimo atveju, apibrėžia šie kriterijai: reali būsimos žalos (su sveikatos grąžinimu susijusių išlaidų) atsiradimo tikimybė; sveikatos priežiūros paslaugos yra būtinos, siekiant pašalinti sveikatos sužalojimo padarinius ir, kiek įmanoma, grąžinti nukentėjusio asmens sveikatą į padėtį, buvusią iki jo sveikatos sužalojimo; nukentėjęs asmuo dėl savo finansinės padėties negalėtų gauti būtinų sveikatos priežiūros paslaugų.

Ieškovas kreipėsi į teismą dėl būsimų mioelektrinio protezo rankai įsigijimo išlaidų atlyginimo, jas grindė tokio tipo protezus gaminančios bendrovės komerciniu pasiūlymu. Pirmosios instancijos teismas nustatė, kad būtent toks protezas geriausiai kompensuotų prarastų rankos pirštų funkcijas, o Privalomojo sveikatos draudimo fondo biudžeto lėšomis šio protezo įsigijimas nėra kompensuojamas. Tačiau apeliacinės instancijos teismas tokį ieškovo reikalavimą atmetė, nurodęs, kad ieškovas neįrodė tikslaus būsimų išlaidų dydžio. Kasacinis teismas sprendė, kad pirmosios instancijos teismo sprendimas priteisti ieškovui turtinės žalos atlyginimą, grindžiamą būsimomis mioelektrinio protezo įsigijimo išlaidomis, yra pagrįstas ir teisėtas, o apeliacinės instancijos teismas taikė netinkamą būsimų išlaidų pripažinimo standartą įrodinėjimo procese, nurodydamas, kad priteisiamos išlaidos turi būti realios, o jų dydis nekelti jokių abejonių dėl šių išlaidų tikrumo.

Kasacinis teismas nurodė, kad, esant pareikštam reikalavimui dėl negautų pajamų priteisimo vienkartinė išmoka už 37 metų ir 7 mėnesių laikotarpį, turėjo būti naudojamas negautų pajamų skaičiavimo metodas, kai nuostoliai dėl negautų pajamų asmens sužalojimo atveju apskaičiuojami kaip skirtumas tarp pajamų, kurias nukentėjęsysis uždirbtų, jeigu nebūtų sužalota jo sveikata, ir pajamų, kurias jis uždirba ar galėtų uždirbti, atsižvelgiant į jo sveikatos būklę.

CK 6.288 straipsnio 3 dalis įtvirtina du su nukentėjusio asmens suluošinimu ar kitokiu sveikatos sužalojimu susijusios žalos atlyginimo mokėjimo būdus – periodinėmis išmokomis arba visos žalos dydžio vienkartinė išmoka. Minėti žalos atlyginimo būdai, priklausomai nuo to, kuris iš jų taikomas, lemia skirtingų vertinamųjų kriterijų pasirinkimą, atliekant žalos atlyginimo skaičiavimą. Be to, sprendžiant turtinės žalos, padarytos sužalojus sveikatą, atlyginimo mokėjimo periodinėmis išmokomis klausimą, vertinamos realioju laikotarpiu egzistuojančios aplinkybės, o sprendžiant šios žalos atlyginimo mokėjimo vienkartinė išmoka klausimą – vertinamos ilgoju

laikotarpiu tikėtinai atsirasiančios aplinkybės. Kasacinis teismas pažymėjo, kad nors teisė pasirinkti žalos atlyginimo mokėjimo būdą priklauso ieškovui, teismas, atsižvelgdamas į CK 1.5 straipsnyje nustatytus protingumo, sąžiningumo ir teisingumo principus bei įvertinęs konkrečias bylos aplinkybes, gali parinkti kitą, nei reikalauja ieškovas, įstatyme nustatytą žalos atlyginimo būdą. Šią teismo teisę pagrindžia ir teismo vaidmuo žalos dydžio įrodinėjimo procese, atsižvelgiant į tai, kad, pagal CK 6.249 straipsnio 1 dalį, jeigu šalis nuostolių dydžio negali tiksliai įrodyti, tai jų dydį nustato teismas. Todėl tuo atveju, jeigu ieškovo pateiktų įrodymų nepakanka teismo įsitikinimui dėl tikslaus nuostolių dydžio susiformuoti, ypač įrodinėjimo prasme apsinkintame negautų pajamų priteisimo vienkartinė išmoka procese, teismas gali parinkti kitą, nei reikalauja ieškovas, žalos atlyginimo būdą, jei pripažintų, kad, taikant konkretų žalos atlyginimo mokėjimo būdą, būtų geriau užtikrintas visiško nuostolių atlyginimo principo įgyvendinimas bei užkirstas kelias nepagrįstam ieškovo praturtėjimui.

Kasacinis teismas nurodė, kad sprendžiant žalos atlyginimo priteisimo klausimą dėl pajamų, kurių nukentėjęs asmuo negaus ateityje dėl jo suluošinimo ar sveikatos sužalojimo, turi būti teikiama pirmenybė žalos atlyginimo negautų pajamų forma mokėjimui periodinėmis išmokomis prieš žalos atlyginimo priteisimą visos žalos dydžio vienkartinė išmoka. Tačiau net ir tokiu atveju negali būti paneigta ieškovo galimybė reikalauti viso žalos atlyginimo sumokėjimo vienkartinė išmoka, ypač atsižvelgiant į atsakovo (už žalą atsakingo asmens) mokumą ir jo turtinę padėtį. Todėl ieškovui (nukentėjusiam asmeniui) tenkanti įrodinėjimo našta neturi būti tokia, kad iš esmės paneigtų jo galimybę įrodyti žalos dydį arba ji būtų pernelyg apsinkinta. Tais atvejais, kai iš pateiktų įrodymų būtų galima daryti pagrįstai tikėtiną išvadą, kad ieškovo pajamos, kurias jis galėtų gauti, jei nebūtų sužalota jo sveikata, ilguoju laikotarpiu didėtų ir egzistuočių skirtumas tarp šių pajamų ir jo po sužalojimo gaunamų pajamų, teismas, atsižvelgdamas į CK 1.5 straipsnyje nustatytus principus ir CK 6.249 straipsnio 1 dalyje įtvirtintą reglamentavimą, turėtų teisę pats nuspręsti, kokio dydžio negautų pajamų atlyginimas ieškovui būtų sąžiningas ir teisingas pagal konkrečios bylos aplinkybes.

Atsižvelgdamas į išdėstytas aplinkybes, kasacinis teismas paliko nepakeistą pirmosios instancijos teismo sprendimo dalį, kuria buvo priteistas turtinės žalos atlyginimas dėl protezo įsigijimo, o bylos dalį dėl negautų pajamų priteisimo gražino pirmosios instancijos teismui nagrinėti iš naujo.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. gegužės 23 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-164-1075/2019

Sutarčių teisė

Dėl nuomininko teisės į išsinuomoto valstybės ar savivaldybės turto pagerinimo išlaidų atlyginimą

Ieškovė (savivaldybė) prašė priteisti iš atsakovės nesumokėtą nuomos mokesį, o atsakovė priešieškiniu prašė priteisti iš ieškovės pastato vertės padidėjimo sumą ir ją įskaityti į nuomos mokesį. Atsakovė nurodė, kad jai turėtų būti atlyginamas dėl pastato pagerinimo padidėjusios patalpų, parduotų aukciono būdu kitam pirkėjui, vertės procentas. Pirmosios ir apeliacinės instancijos teismai tenkino dalį ieškovės ieškinio, o priešieškinį atmetė.

Kasacinis teismas konstatavo, kad atsakovė priešieškiniu reikalavimus dėl nuomininko teisės į išnuomoto savivaldybės turto pagerinimo išlaidų atlyginimą grindė dviem teisiniais pagrindais: Lietuvos Respublikos valstybės ir savivaldybių turto privatizavimo įstatymo (toliau – Privatizavimo įstatymas) 10 straipsnio 13 dalimi (įstatymo redakcija, su kai kuriais pakeitimais galiojusi nuo 2000 m. balandžio 5 d. iki 2014 m. spalio 1 d.) ir CK 6.501 straipsnio 1 dalimi. Privatizavimo įstatymo 10 straipsnio 13 dalis nurodė, kad nuomos metu dėl privatizavimo objekto (statinio) pagerinimo padarytas išlaidas pagal Civilinį kodeksą nuomininkui Lietuvos Respublikos Vyriausybės nustatyta tvarka atlygina potencialus pirkėjas, įsigyjantis privatizavimo objektą. Vertinant tokį privatizavimo objektą turėjo būti nustatytas vertės padidėjimas procentais dėl šiam objektui (statiniui) pagerinti padarytų išlaidų. Kasacinis teismas, remdamasis šios teisės normos

rengimo dokumentais, padarė išvadą, kad minėtu įstatymo reglamentavimu buvo siekiama ne apibrėžti nuomininko materialiąją teisę į išlaidų dėl padarytų pagerinimų valstybės ar savivaldybės turtui atlyginimą, bet nustatyti kitų teisės aktų pagrindu atsiradusios nuomininko materialiosios teisės specialų įgyvendinimo būdą (procedūrinės taisyklės). Atsižvelgdamas į tai, kasacinis teismas konstatavo, kad Privatizavimo įstatymo 10 straipsnio 13 dalis negali būti teisinis pagrindas, sprendžiant dėl nuomininko teisės į atliktų pagerinimų išlaidų atlyginimą egzistavimo.

Kasacinis teismas nurodė, jog sprendžiant dėl nuomininko teisės į savivaldybei nuosavybės teise priklausiusio išnuomoto turto pagerinimo išlaidų atlyginimą, visų pirma turi būti taikomas specialus įstatymų, nustatančių disponavimą savivaldybei priklausančiu turtu, reglamentavimas, o jo nesant – bendrosios CK 6.501 straipsnyje įtvirtintos teisės normos. Lietuvos Respublikos valstybės ir savivaldybių turto valdymo, naudojimo ir disponavimo juo įstatymo (toliau – Disponavimo įstatymas) 14 straipsnio 5 dalyje (nuo 2002 m. birželio 19 d. įsigaliojusioje redakcijoje) buvo įtvirtinta nuostata, kad nuomininkui, pagerinusiame išsinuomotą turtą, už pagerinimą neatlyginama, išskyrus atvejus, kai nuomos sutartis sudaryta iki šios redakcijos įsigaliojimo. Kasacinis teismas pažymėjo, kad minėta įstatymo nuostata yra imperatyvi. Taip pat kasacinis teismas atkreipė dėmesį, jog nors 2014 m. kovo 25 d. (įsigaliojo 2014 m. spalio 1 d.) Disponavimo įstatymas buvo išdėstytas nauja redakcija, tai nepakeitė iki tol galiojusių apžvelgiamų nuostatų, todėl draudimo atlyginti nuomininkui padarytų pagerinimų išlaidas įgyvendinimo ir taikymo išlygą nustatanti teisės norma yra galiojanti ir išliko aktuali. Ši išlyga turi būti aiškinama ir taikoma atsižvelgiant į CK 6.157 straipsnyje įtvirtintą nuostatą ir bendrąjį principą, kad įstatymas neturi atgalinio veikimo galios.

Kasacinis teismas išaiškino, kad Lietuvos Respublikos valstybės ir savivaldybių turto valdymo, naudojimo ir disponavimo juo įstatymo pakeitimo įstatymo Nr. IX-900 2 straipsnyje nustatyta draudimo atlyginti nuomininkui padarytų pagerinimų išlaidas įgyvendinimo ir taikymo išlyga turi būti aiškinama taip, kad draudimas atlyginti nuomininkui padarytų pagerinimų išlaidas netaikomas tuo atveju, kai nuomininko teisė reikalauti išsinuomoto turto pagerinimų išlaidų atlyginimo atsirado iki 2002 m. birželio 19 d. pagal nuomos sutartis, sudarytas iki 2002 m. birželio 19 d., net jeigu šie išnuomoto turto pagerinimai pabaigti po minėtos datos. Teisėjų kolegija taip pat išaiškino, kad nuo 2002 m. birželio 19 d. vykdant valstybės ar savivaldybės turto nuomos sutartis, nepriklausomai nuo to, kad pačiose sutartyse nebuvo įtvirtinta nuostata, jog išnuomoto turto pagerinimų išlaidos nebus atlyginamos, taip pat po 2002 m. birželio 19 d. keičiant anksčiau sudarytas valstybės ar savivaldybės turto nuomos sutartis, šių sutartinių santykių dalyvių elgesys ir nuomos sutarčių pakeitimai turėjo atitikti Disponavimo įstatyme įtvirtintą imperatyvą, draudžiantį atlyginti išnuomoto turto pagerinimų išlaidas.

Kadangi priešiškinio reikalavimams išnagrinėti teisinę reikšmę turi aplinkybė, kada atsirado nuomininko teisė reikalauti išsinuomoto turto pagerinimo išlaidų, o apeliacinės instancijos teismas šios aplinkybės netyrė, kasacinis teismas šią bylos dalį grąžino apeliacinės instancijos teismui nagrinėti iš naujo.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. gegužės 16 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-176-1075/2019

Dėl valstybinės žemės pardavimo be aukciono

Ieškovas (prokuroras, ginantis viešąjį interesą), be kitų reikalavimų, prašė pripažinti negaliojančia valstybinės žemės pirkimo–pardavimo sutartį bei taikyti restituciją. Ieškovas nurodė, kad ginčo žemės sklypas parduotas be aukciono, taip pažeidžiant imperatyvią valstybinės žemės pardavimo tvarką. Pirmosios ir apeliacinės instancijos teismai ieškinį atmetė. Byloje buvo nagrinėjamas klausimas, ar ginčo žemės sklypas atitinka „įsiterpusio“ žemės sklypo sąvoką, dėl ko jam netaikytina pardavimo aukciono būdu tvarka.

Pagal Lietuvos Respublikos žemės įstatymo 10 straipsnio 5 dalies 4 punktą, valstybinės žemės sklypai parduodami be aukciono, jeigu jie įsiterpę tarp privačių žemės sklypų ir nevirsija Vyriausybės nustatyto dydžio – šių sklypų savininkams. Tokiu atveju turi būti vertinama, ar žemės sklypas atitinka sąlygas, nurodytas Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1999 m. birželio 2 d.

nutarimo Nr. 692 „Dėl naujų kitos paskirties valstybinės žemės sklypų pardavimo ir nuomos“ 2.15 punkte. Kasacinis teismas konstatavo, kad valstybinės žemės pardavimą reglamentuojančios Žemės įstatymo ir Vyriausybės nutarimo Nr. 692 nuostatos laikytinos imperatyviosiomis.

Kasacinis teismas nurodė, kad, vertinant valstybinės žemės sklypo, kuris iki sprendimo parduoti jį kaip „įsiterpusį“ buvo didesnio laisvos valstybinės žemės ploto dalimi, pardavimo teisėtumą (galimybės jame suformuoti atskirą žemės sklypą aspektu), be kita ko, turi būti įvertinta, ar to buvusio didesnio laisvos valstybinės žemės ploto vietoje, apimančioje ir parduotąjį žemės plotą, nebuvo galimybės suformuoti atskirą žemės sklypą. Sprendžiant dėl galimybės suformuoti atskirą žemės sklypą, teisiškai reikšminga tai, ar tokiam suformavimui (ne)buvo absoliučių, imperatyviu teisiniu reguliavimu pagrįstų kliūčių. Įrodinėjimo našta pagrįsti savo atsikirtimų į ieškinį pagrindų nurodytą aplinkybę, kad buvusiam didesniame nei 1 ha ploto „L“ formos valstybinės žemės plote nebuvo galimybės suformuoti atskiro žemės sklypo, teko atsakovams. Byloje nebuvo ginčo, kad parduotasis 0,0478 ha žemės plotas ginčijamų administracinių aktų, kuriais jis buvo suformuotas, priėmimo metu ribojosi su kitu, kaip atskiru žemės sklypu nesuformuotu laisvos valstybinės žemės plotu (didesniu nei 1 ha ploto „L“ formos valstybinės žemės plotu), todėl sprendžiant dėl galimybės jį pripažinti „įsiterpusiu“ ir dėl maksimalaus leistino jo dydžio Vyriausybės nutarimo Nr. 692 2.15 punkto prasme teisiškai reikšminga tai, ar ginčo objektu esantis žemės plotas (ne)buvo išsidėstęs siauroje juostoje, šlaite ar griovoje. Kasacinis teismas pažymėjo, kad vertinant valstybinės žemės sklypo, kuris iki sprendimo parduoti jį kaip „įsiterpusį“ buvo didesnio laisvos valstybinės žemės ploto dalimi, pardavimo teisėtumą (šio sklypo priskyrimo siaurai juostai, šlaitui ar griovai aspektu), be kita ko, turi būti įvertinta, ar to buvusio didesnio laisvos valstybinės žemės ploto dalis, apimanti ir parduotąjį žemės plotą, galėtų būti laikoma siaura juosta, šlaitu ar griova. Dirbtinis valstybinės žemės ploto skaidymas dalimis taip, jog vėliau be aukciono jį galima būtų parduoti besiribojančių privačių sklypų savininkams, yra netoleruotinas.

Byloje nustatyta, kad ginčo sklypas yra išsidėstęs stačiakampe juosta, kurios plotis 13,1 m. Iki ginčo sklypo suformavimo ir jo pardavimo jis buvo didesnio nei 1 ha ploto „L“ formos valstybinės žemės ploto, kurio plotis, ieškovo teigimu – 27 metrai (atsakovai šios aplinkybės neginčijo), sudėtinė dalimi. Nors nagrinėjamam ginčui aktualiu laikotarpiu galiojusiuose teisės aktuose sąvokų „siaura juosta“, „šlaitas“ ir „griova“ turinys nebuvo pateiktas, tačiau Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo praktikoje aiškinant sąvokos „siaura juosta“ turinį, remiamasi nuo 2016 m. birželio 1 d. galiojančioje Vyriausybės nutarimo Nr. 692 2.15 punkto redakcijoje pateiktu šios sąvokos paaiškinimu, pagal kurį žemės sklypą sudaro siaura juosta, jei to žemės sklypo plotis neviršija 10 metrų. Dėl to kasacinis teismas padarė išvadą, kad bylą nagrinėję teismai ginčo žemės sklypo neturėjo pagrindo pripažinti „siaura juosta“.

Atsižvelgdamas į išdėstytas aplinkybes, kasacinis teismas konstatavo, jog bylą nagrinėję teismai nepagrįstai pripažino neįrodyta aplinkybę, kad parduotame valstybinės žemės plote buvo galima suformuoti atskirą racionalaus dydžio ir ribų žemės sklypą; nepagrįstai pripažino ginčo žemės plotą siaura juosta; nepagrįstai pripažino neįrodyta aplinkybę, kad ginčo žemės ploto nesudaro šlaitas; dėl to apeliacinės instancijos teismo nutartį panaikino ir perdavė bylą šiam teismui nagrinėti iš naujo.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. gegužės 3 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-41-969/2019

Dėl reikalavimo, kildinamo iš Lietuvos Respublikos Įsakomųjų ir paprastųjų vekselių įstatymo nustatyta tvarka nerealizuoto vekselio, teisinės reikšmės

Ieškovė prašė priteisti iš atsakovės skolą, grindžiamą neprotestuotinu vekseliu, o atsakovė prašė šį vekselį pripažinti negaliojančiu. Pirmosios ir apeliacinės instancijos teismai ieškinį ir priešieškinį atmetė. Byloje sprendžiama dėl reikalavimo pagal vekselį, kuris Įsakomųjų ir paprastųjų vekselių įstatyme (toliau – ĮPVĮ) nustatyta tvarka nebuvo realizuotas.

Kasacinis teismas pažymėjo, kad ĮPVĮ nustatytų privalomųjų rekvizitų trūkumas bei vekselio pateikimo apmokėti ar reikalavimų pagal jį pareiškimo terminų praleidimas yra tos

priežastys, dėl kurių vekselis gali netekti vertybinio popieriaus bei civilinių teisių objekto statuso, tačiau tai savaime nereiškia, kad yra negaliojantis ar išnykęs tas sandoris, kurio pagrindu buvo išduotas nurodytas dokumentas. Kasacinis teismas konstatavo, kad ĮPVĮ nenustatyta reikalavimų pagal vekselį pateikimo senaties terminų atnaujinimo, taigi vekselio turėtojas, praleidęs šiuos terminus, netenka galimybės realizuoti vekselį, kaip vertybinį popierių, ĮPVĮ ir lydimočiuose teisės aktuose nustatyta tvarka.

Konstatavęs, kad praktika dėl vekselio, neturinčio vertybinio popieriaus statuso, įrodomosios reikšmės nėra nuosekli, kasacinis teismas suformulavo tokią teisės aiškinimo taisyklę: tuo atveju, kai vekselis netenka vertybinio popieriaus teisinio statuso dėl turinio, formos trūkumų ar įstatyme nustatytų terminų jam pateikti apmokėti ir pateikti reikalavimus pagal jį praleidimo, iš vekselio kylantiems reikalavimams patenkinti negali būti taikomos ĮPVĮ nuostatos, be kita ko, vekselyje įtvirtinta prievolė netenka besąlygiškumo ir abstraktumo savybių; tokiu atveju reikalavimo teisė pagal vekselį savaime nepasibaigia, tačiau jai patenkinti taikomos konkrečius prievolinius santykius reglamentuojančios CK ar kitų materialiuųjų įstatymų normos. Sprendžiant dėl prievoliųjų santykių egzistavimo ir (ar) jų turinio vekselis tampa paprastu rašytiniu įrodymu, dėl jo įrodomosios reikšmės sprendžiama pagal atitinkamus santykius reglamentuojančias materialiosios ir proceso teisės normas.

Taigi tais atvejais, kai ĮPVĮ nustatyta tvarka nerealizuoto vekselio pagrindu reiškiamas reikalavimas kildinamas iš paskolos teisinių santykių, reikalavimo pagrįstumas teismo turi būti vertinamas pagal paskolos santykius reglamentuojančias materialiosios teisės normas bei procesines įrodinėjimo taisykles ir jas aiškinančią teismų praktiką. Kasacinis teismas pažymėjo, jog tam, kad nerealizuotas ĮPVĮ tvarka vekselis būtų pripažintas paskolos raštelio, jis turi atitikti CK 6.871 straipsnio 3 dalies reikalavimus, t. y. turi būti vertinama: 1) ar toks dokumentas gali būti laikomas paskolos gavėjo pasirašytu paskolos raštelio (pvz., ar yra pasirašytas vekselį išrašiusio asmens, ar nurodyta pinigų suma ir pan.); 2) ar šio dokumento turinys patvirtina paskolos sutarties dalyko perdavimą paskolos gavėjui.

Atsižvelgdamas į tai, kad atsakovės pasirašytas vekselis *per se* (pats vienas) negali būti pripažintas paskolos raštelio, nes jame nėra duomenų, rodančių, kad šalis siejo paskolos santykiai ir atsakovei buvo perduotas paskolos dalykas, o ieškovės nurodytos faktinės vekselio išrašymo aplinkybės yra prieštaringos, kasacinis teismas konstatavo, kad ieškovė, kuriai teko pareiga įrodyti savo reikalavimo, reiškiamo remiantis ĮPVĮ nustatyta tvarka nerealizuotu vekseliu, pagrindą, jo neįrodė. Dėl to apeliacinės instancijos teismo nutartis buvo palikta nepakeista.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. gegužės 30 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-7-100-469/2019

Bankroto teisė

Dėl hipoteka įkeisto turto, kurio dalis priklauso bankrutuojančiam fiziniam asmeniui, o kita dalis – nebankrutuojančiam asmeniui, priverstinio pardavimo

Suinteresuotas asmuo (bankas) prašė netvirtinti fizinio asmens mokumo atkūrimo plano bankroto byloje, o teismui nusprendus jį patvirtinti, leisti parduoti sutuoktiniams (iš kurių vienas yra bankrutuojantis asmuo) priklausantį ir bankui įkeistą butą kaip vieną turtinį kompleksą. Pirmosios ir apeliacinės instancijos teismai šį prašymą atmetė ir patvirtino mokumo atkūrimo planą, pagal kurį leista parduoti tik bankrutuojančiam asmeniui priklausančią buto dalį.

Kasacinis teismas pažymėjo, kad iki 2018 m. birželio 26 d. Lietuvos Respublikos fizinių asmenų bankroto įstatymas (toliau – FABĮ) nereguliavo bankrutuojančio asmens bendrąja jungtine ar bendrąja daline nuosavybe valdomo turto pardavimo tvarkos, todėl šią spragą užpildė kasacinio teismo praktika. Pagal šią praktiką akcentuojamas kompleksiškas hipoteka įkeisto turto, priklausančio tiek bankrutuojančiai įmonei, tiek bankrutuojančiam fiziniam asmeniui, tiek tretiesiems nebankrutuojantiems asmenims, pardavimas, taip siekiant gauti didesnę kainą ir užtikrinti kreditoriaus bei skolininko interesų pusiausvyrą. Tačiau kasacinis teismas pažymėjo, kad vykdant išieškojimą iš hipoteka įkeisto turto, hipotekos kreditoriaus interesai negali būti

suabsoliutinami. Hipotekos, kaip ir fizinio asmens bankroto, paskirtis yra užtikrinti kreditoriaus teisių apsaugą – prievolės įvykdymą, derinant jo interesus su skolininko interesais.

2018 m. gegužės 17 d. FABĮ 27 straipsnis buvo papildytas 8 dalimi (papildymas įsigaliojo 2018 m. birželio 26 d.). Pagal naująją FABĮ 27 straipsnio redakciją, kai į bendrosios nuosavybės teise valdomą turtą yra nukreipiamas išieškojimas bankrutuojančio asmens skoloms dengti bankroto byloje ir nebankrutuojančio asmens skoloms dengti CPK nustatyta tvarka užvedus vykdomąją bylą, teismas kreditoriaus ar skolininko prašymu gali leisti administratoriui ar antstoliui pardavinėti turtą kaip vientisą objektą, jei pardavinėjant turtą kaip vienetą galima gauti didesnę kainą nei pardavinėjant jį dalimis ir jei tai atitinka kreditoriaus ir (ar) skolininko interesus. Kasacinis teismas konstatavo, kad tuo atveju, kai vienas, keli ar visi skolininkai, į kurių bendrosios nuosavybės teise valdomą hipoteka įkeistą turtą yra nukreiptas skolų išieškojimas FABĮ ir CPK nustatyta tvarka, nesutinka parduoti bendrosios nuosavybės teise valdomo turto kaip turtinio vieneto, teismas turi aiškintis nesutikimo aplinkybes (priežastis) ir pagal bylos duomenis spręsti dėl galimybės parduoti turtą kaip turtinį vienetą brangiau nei parduodant jį dalimis. Nustatęs, kad turtas pagal bylos duomenis gali būti brangiau parduotas kaip vientisas objektas, o atsisakymas jį parduoti tokiu būdu yra savitikslis, neatitinkantis siekio realizuoti turtą kuo palankesnėmis sąlygomis, patenkinti kuo daugiau kreditorių reikalavimų, ir neužtikrinantis suinteresuotų asmenų (kreditoriaus, bankrutuojančio asmens ir nebankrutuojančio skolininko bendraturčio) interesų pusiausvyros, teismas turi diskreciją leisti jį parduoti kaip turtinį vienetą.

Kasacinis teismas sprendė, kad teismai nepagrįstai suabsoliutinai bankrutuojančio asmens sutuoktinės nesutikimą parduoti butą kaip turtinį vienetą, nepagrįstai iš esmės nenustatė ir nepalygino įkeisto turto, kaip turtinio vieneto, ir bendraturčiams priklausančių atskirų jo dalių galimų pardavimo kainų, siekdami užtikrinti tiek kreditoriaus, tiek skolininkų (bendraturčių) interesą, kad turtas būtų parduotas už didesnę kainą. Nurodytų aplinkybių įrodinėjimo pareiga tenka jų nustatymu suinteresuotoms šalims, kuriomis jos grindžia savo reikalavimus ar atskirtimus. Kasacinis teismas konstatavo, kad nenustačius teisiškai reikšmingų aplinkybių, kreditoriaus (banko) prašymas leisti parduoti butą kaip turtinį vienetą bankroto byloje galėjo būti atmestas nepagrįstai, dėl to teismų nutartis panaikino ir perdavė bylą nagrinėti iš naujo pirmosios instancijos teismui.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. gegužės 2 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-128-219/2019

Dėl viešosios įstaigos dalininkų civilinės atsakomybės už žalą, padarytą laiku nesikreipus dėl bankroto bylos iškėlimo, bei dėl nemokumo sampratos

Ieškovė (viešoji įstaiga), atstovaujama bankroto administratorės, be kitų reikalavimų, prašė priteisti žalos atlyginimą iš įstaigos dalininkų (iš kurių viena yra savivaldybė). Pirmosios ir apeliacinės instancijos teismai ieškinį tenkino iš dalies. Byloje buvo nagrinėjamas klausimas, ar viešosios įstaigos dalininkės turi pareigą kreiptis į teismą dėl bankroto bylos įstaigai iškėlimo.

Kasacinis teismas pažymėjo, kad viešosios įstaigos dalininkai ĮBĮ 2 straipsnio 9 dalies prasme yra tokios įstaigos savininkai, todėl jie yra subjektai, bendriausia prasme turintys pareigą pateikti teismui pareiškimą dėl bankroto bylos viešajai įstaigai iškėlimo (ĮBĮ 8 straipsnio 1 dalis). Kadangi viešosios įstaigos vadovas geriausiai žino arba turi žinoti, kokia yra įstaigos finansinė padėtis, todėl, esant atitinkamoms sąlygoms, jam pirmiausia kyla pareiga kreiptis į teismą dėl bankroto bylos įstaigai iškėlimo. Tačiau įstaigos vadovo pareiga pateikti pareiškimą dėl bankroto bylos įstaigai iškėlimo ir šios pareigos prioritetiškumas neeliminuoja įstaigos dalininkų pareigos kreiptis į teismą dėl bankroto bylos įstaigai iškėlimo, jeigu vadovas nesiima tokių veiksmų. Viešosios įstaigos dalininko ir vadovo teisinio statuso skirtumai suponuoja tik pareigos kreiptis į teismą dėl bankroto bylos viešajai įstaigai iškėlimo atsiradimo momento skirtumus, bet nelemia pačios pareigos (ne)atsiradimo. Kasacinis teismas taip pat pažymėjo, jog visų įstaigos dalininkų teisės susipažinti su įstaigos dokumentais apimtis, net jeigu ir skiriasi jų įnašai, yra vienoda. Visuotinio dalininkų susirinkimo kompetencijai yra būdingos tam tikros valdymo funkcijos, o tai išplečia jų pareigos domėtis įstaigos veikla apimtį (lyginant su ta apimtimi, kuri išplaukia iš ĮBĮ 8 straipsnio 1 dalyje nustatytos pareigos vykdymo). Remdamasis bylos aplinkybėmis, kasacinis

teismas padarė išvadą, jog viešosios įstaigos dalininkės nevykdė pareigos domėtis įstaigos veikla ir, esant pagrindui, vykdyti ĮBĮ 8 straipsnio 1 dalyje nustatytą pareigą, todėl turi prisiimti tokios pareigos nevykdymo teises pasekmes.

Identifikuojant pareigos pateikti teismui pareiškimą dėl bankroto bylos juridiniam asmeniui iškėlimo atsiradimo momentą, esminę reikšmę turi tokio juridinio asmens nemokumo momento nustatymas. Kasacinis teismas išaiškino, jog sprendžiant klausimą dėl juridinio asmens mokumo, nereikėtų apsiriboti formaliojo santykio tarp pradelstų įsipareigojimų ir į balansą įrašyto turto vertės vertinimu. Tais atvejais, jeigu šis santykis ir yra toks, kokio formaliai reikalaujama juridinio asmens nemokumui pagal ĮBĮ 2 straipsnio 8 dalį konstatuoti, reikėtų papildomai įvertinti faktines aplinkybes, susijusias su vertinamo juridinio asmens vykdomos veiklos pobūdžiu, retrospektyvomis, rezultatais, perspektyvomis ir pan. Be to, įvertintini ne tik paties juridinio asmens įsipareigojimai kreditoriams (įsipareigojimų vykdymo eiliškumas, struktūra, pokytis ir pan.), bet ir skolininkų (debitoriniai) įsipareigojimai vertinamajam juridiniam asmeniui. Taigi klausimas dėl juridinio asmens mokumo sprendžiamas sistemaiškai vertinant visus pirmiau nurodytus kriterijus. Kasacinis teismas taip pat išaiškino, kad juridinio asmens nemokumas sietinas su rimtais finansiniais sunkumais, kuriuos atspindi tokie požymiai: 1) juridinis asmuo nebevykdo įstatuose apibrėžtos veiklos arba vykdoma veikla ilguoju periodu kuria tik nuostolius ir nėra perspektyvų atkurti įprastos veiklos vykdymą ir stabilizuoti padėtį; 2) juridinis asmuo sistemaiškai nevykdo savo įsipareigojimų kreditoriams; 3) juridinis asmuo neturi turto, kuris būtų pakankamas kreditorių finansiniams reikalavimams patenkinti.

Kasacinis teismas konstatavo, kad apeliacinės instancijos teismas, sprenddamas klausimą dėl viešosios įstaigos nemokumo momento nustatymo, be pagrindo nevertino faktinių aplinkybių, susijusių su savivaldybės, kaip viešosios įstaigos dalininkės, finansinių įnašų naudojimu įstaigos veiklos vykdymo tikslams siekti (nes dalininkės lėšos, perduotos įstaigai, tapo įstaigos nuosavybe, ir galėjo būti naudojamos vykdant įsipareigojimus ir kitais būdais gerinant įstaigos finansinę padėtį). Dėl nurodytų priežasčių kasacinis teismas panaikino apeliacinės instancijos teismo nutartį ir gražino bylą šiam teismui nagrinėti iš naujo.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. gegužės 20 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-105-684/2019

Darbo teisė

Dėl darbo užmokesčio mokėjimo už darbą poilsio dienomis, kai dirbama suminiu darbo laiko režimu

Ieškovas, be kitų reikalavimų, prašė priteisti iš atsakovės (darbdavės) nesumokėtą darbo užmokestį už darbą švenčių ir poilsio dienomis. Pirmosios instancijos teismas ieškinį atmetė. Apeliacinės instancijos teismas tenkino dalį ieškinio.

Ginčo darbo sutarties sudarymo metu galiojusio 2002 m. Lietuvos Respublikos darbo kodekso (toliau – DK) 147 straipsnio 1 dalyje buvo įtvirtinta, kad kiekvieno darbuotojo darbo ir poilsio laiko paskirstymas (kaita) per parą, savaitę ar apskaitinį laikotarpį, taip pat kasdieninio darbo (pamainos) pradžia ir pabaiga nustatoma pagal įmonės, įstaigos, organizacijos darbo tvarkos taisykles. Darbo (pamainų) grafikus tvirtino administracija ir jie turėjo būti viešai paskelbiami įmonių ir jų padalinių informaciniuose stenduose ne vėliau kaip prieš dvi savaites iki šių grafikų įsigaliojimo (DK 19 straipsnis). Pagal ginčui aktualių laikotarpiu galiojusio 2002 m. DK 194 straipsnį už darbą poilsio arba švenčių dieną, jeigu jis nenustatytas pagal grafiką, mokama ne mažiau kaip dvigubai arba darbuotojo pageidavimu kompensuojama suteikiant darbuotojui per mėnesį kitą poilsio dieną arba tą dieną pridedant prie kasmetinių atostogų ir mokant už tas dienas darbuotojui jo vidutinį darbo užmokestį; už darbą švenčių dieną pagal grafiką mokamas ne mažesnis kaip dvigubas darbuotojo darbo užmokestis. Kasacinis teismas pažymėjo, kad, keičiantis darbo teisę reglamentuojančioms normoms, darbo ir poilsio laiko sąvokos bei kompensavimas už darbą poilsio ir švenčių dienomis iš esmės liko tie patys.

Kasacinis teismas nurodė, kad darbuotojams, dirbantiems pagal suminę darbo laiko apskaitą, poilsio dienos nustatomos pagal patvirtintus darbo (pamainų) grafikus. Suminė darbo laiko apskaita taikoma, kai darbo krūvis darbovietėje svyruoja ir yra nepastovus arba tokio darbo laiko režimo poreikį lemia darbuotojų atliekamų funkcijų esmė – dirbdamas tokiu režimu, darbuotojas darbo pareigas atlieka tuo metu, kada jos yra reikalingos, ir nedirba tuomet, kai tokio poreikio nėra. Esant suminei darbo laiko apskaitai, tai, koks yra darbuotojo darbo laiko režimas, taip pat kokios yra darbuotojo poilsio dienos, nustatoma pagal darbo grafiką. Pareiga sudaryti tokį grafiką tenka darbdaviui. Byloje teismai pripažino, kad įmonėje buvo taikomas suminės darbo laiko apskaitos režimas; o ieškovui už darbą poilsio dieną buvo kompensuojama vien tik suteikiant kitą poilsio dieną, tačiau už ją nemokant jo vidutinio darbo užmokesčio. Kasacinis teismas konstatavo, kad apžvelgiamoje byloje ginčo santykiams turėjo būti taikomas 2002 m. DK 194 straipsnis, todėl apeliacinės instancijos teismas nepagrįstai šio straipsnio netaikė. Kadangi byloje nebuvo tiksliai nustatyta, kiek konkrečių dienų, kurios pagal ieškovo darbo grafiką turėjo būti poilsio, ieškovas dirbo ir kiek poilsio dienų gavo vėliau kaip kompensaciją, taip pat koks darbo užmokestis turi būti skaičiuojamas už suteiktas poilsio dienas, kasacinis teismas panaikino apeliacinės instancijos teismo nutarties, kuria ieškinys atmetas, dalį ir šią bylos dalį perdavė šiam teismui nagrinėti iš naujo.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. gegužės 21 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-178-684/2019

Vykdomo procesas

Dėl teisių į žemės sklypą, kai vykdomo procese realizuojami statiniai be žemės sklypo

Ieškovė, atstovaujama bankroto administratorės, prašė pripažinti negaliojančiu antstolio turto pardavimo skolininko pasiūlytam pirkėjui aktą. Ieškovė teigė, kad šis aktas neatitinka pirkimo–pardavimo sutarčiai keliamų imperatyviųjų reikalavimų, nes jame neapartotos pirkėjo teisės į žemės sklypus, nenurodytos statinių vietos žemės sklype. Pirmosios ir apeliacinės instancijos teismai ieškinį atmetė.

Kasacinis teismas yra išaiškinęs, kad turto pardavimo iš varžytynių aktas teismo sprendimu gali būti pripažintas negaliojančiu tik specialiojoje teisės normoje – CPK 602 straipsnyje – įtvirtintais pagrindais, kuriuos teismas turi aiškinti ir taikyti kartu su kitomis CPK nuostatomis. Tačiau asmuo, kuris nebuvo vykdomo proceso dalyvis ir neturėjo galimybės skusti antstolio veiksmų CPK nustatyta tvarka (kaip apžvelgiamu atveju ieškovės bankroto administratorė), savo pažeistas teises ir teisėtus interesus gali ginti ginčydamas antstolio turto pardavimo iš varžytynių aktą tiek CPK 602 straipsnyje įtvirtintais pagrindais, tiek ir dėl imperatyviųjų teisės normų pažeidimų.

Kasacinis teismas nurodė, kad CK 6.394 straipsnio 2 dalis, reglamentuojanti nekilnojamojo daikto pirkėjo teises į žemės sklypą, turėtų būti taikoma ir parduodant nekilnojamąjį turtą iš varžytynių, tačiau, vertinant jos taikymo apimtį ir pažeidimo padarinius, turi būti atsižvelgiama į vykdomo proceso ypatumus. Antstolis turi teisę pagal vykdomo procesą reglamentuojančias teisės normas parduoti skolininko nekilnojamąjį turtą, tačiau savo veiksmais jis negali sukurti ar pakeisti kitų šalių materialiuųjų teisių ir pareigų ar materialinio santykio turinio. Dėl to kasacinis teismas padarė išvadą, kad antstolis neturi teisės sutarties šalių vardu, priverstinai parduodamas nekilnojamąjį turtą, susitarti dėl pirkėjo teisės į skolininkui priklausantį žemės sklypą. Priverstinai parduodant skolininko turtą nėra įtvirtinto ribojimo parduoti nekilnojamąjį turtą – statinius atskirai nuo žemės sklypo, ant kurio pastatyti statiniai, taip pat toks turtas nėra priskirtas turtui, į kurį nebūtų galima nukreipti išieškojimo, nes priešingu atveju būtų pažeistas draudimas areštuoti ar aprašyti skolininko turto daugiau, negu jo reikia išieškotinai sumai ir vykdomo išlaidoms padengti. Kasacinis teismas pažymėjo, kad CK 6.394 straipsnio 2 dalies nuostata vykdomo procese siekiant užtikrinti pirkėjo interesų apsaugą gali būti taikoma tik tiek, kiek ji nustato antstoliui pareigą pateikti turimą informaciją apie žemės sklypą. Taigi tokiu atveju, kai priverstinio vykdomo tvarka yra parduodami tik statiniai, be žemės sklypo, ant kurio jie stovi, antstolis turi pateikti informaciją apie žemės sklypo teisinę padėtį, esamus žemės sklypo suvaržymus. Kadangi apžvelgiamu atveju

statiniai buvo parduoti ieškovės pasiūlytai pirkėjai, ginčo dėl pirkėjos informuotumo nekilo, todėl ieškovė su savo pasiūlyta pirkėja turi galimybę susitarti dėl žemės sklypo pardavimo.

Atsižvelgdamas į tai kasacinis teismas padarė išvadą, kad teismai, nors ir netinkamai aiškino materialiosios teisės normas, tačiau pagrįstai atmetė ieškovės reikalavimą. Nenustatęs, kad ginčijamas turto pardavimas būtų pažeidęs esmines suinteresuotų asmenų teises, kasacinis teismas apeliacinės instancijos teismo nutartį paliko nepakeistą.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. gegužės 9 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-169-1075/2019

LIETUVOS AUKŠČIAUSIASIS TEISMAS

Gynėjų g. 6, 01109 Vilnius

Tel. + 370 5 2 616 466

Faks. + 370 5 261 6813

El. paštas: lat@teismas.lt

www.lat.lt